

СЕРІЯ «БІБЛІОТЕКА ПРАВОТВОРЦЯ»

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ
РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ —
ВІД МИНУЛОГО ДО МАЙБУТНЬОГО
(ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ)**

Наукова записка

ЮРИНКОН ІНТЕР
КИЇВ-2025

*Рекомендована до друку вченою радою Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
(протокол № 18 від 27 листопада 2025 року)*

Рецензенти:

ОРЛОВ Юрій Володимирович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права і кримінології навчально-наукового інституту № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;

КНИЖЕНКО Оксана Олександрівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та кримінології Навчально-наукового гуманітарного інституту Національної академії Служби безпеки України.

Концептуальні засади розвитку кримінального законодавства України — від минулого до майбутнього (теоретико-прикладний аспект) : наукова записка / З. А. Загиней-Заболотенко, Н. О. Антонюк, В. В. Бабаніна, Р. Ш. Бабанли, Д. О. Балобанова, В. О. Гацелюк, М. В. Карчевський, Ю. А. Турлова, О. В. Харитонова. Київ : Юрінком Інтер, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025. 84 с.

ISBN 978-966-667-957-7

У науковій записці висвітлюються питання наукового обґрунтування загальнотеоретичних проблем правотворчої діяльності у галузі кримінального права, а саме модернізації кримінального законодавства, особливостей створення кримінального законодавства України та проблем траєкторії кримінально-правової норми у правотворчості, обчислювального кримінологічного аргументування та його ролі в раціоналізації кримінально-правової правотворчості, адаптивності кримінально-правової політики України до вирішення проблем воєнного періоду, криміналізації та декриміналізації поведінки людини, векторів розвитку диференціації кримінальної відповідальності та основних підходів до пеналізації та депеналізації у сфері кримінально-правової політики, гендерних аспектів у кримінальному законодавстві України в частині встановлення відповідальності за сексуальне насильство.

Впровадження результатів, отриманих у результаті дослідження, сприятиме вдосконаленню кримінально-правової правотворчості.

Наукова записка стане в пригоді законодавцю, науковцям, практикуючим працівникам, аспірантам, студентам та всім, кому цікаві проблеми кримінального права.

Наукову записку підготовлено за результатами виконання науково-дослідної теми «Концептуальні засади правотворчої діяльності в Україні: ресурсозабезпечення, новації та ризики» (номер держ. реєстр. 0125U002053).

УДК 343:340.13](477)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

Колектив авторів:

ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО Зоя Аполлінаріївна, доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України (§ 3).

АНТОНЮК Наталія Олегівна, доктор юридичних наук, доцент, заступник Голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (§ 6 — питання 6.2).

БАБАНІНА Вікторія Вікторівна, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем управління правоохоронною діяльністю та її психологічного супроводження Навчально-наукового інституту післядипломної освіти Національної академії внутрішніх справ (§ 1)

БАБАНЛИ Расім Шагінович, доктор юридичних наук, перший заступник керівника Апарату Верховного Суду (§ 6 — питання 6.3).

БАЛОБАНОВА Дар'я Олександрівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ (§ 2).

ГАЦЕЛЮК Віталій Олександрович, кандидат юридичних наук, старший дослідник зі спеціальності 081 Право, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, старший науковий співробітник відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України (§ 6 — питання 6.1).

КАРЧЕВСЬКИЙ Микола Віталійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права та публічного управління Університету Короля Данила; головний науковий співробітник наукової лабораторії проблем штучного інтелекту і права Державної наукової установи «Інститут інформації безпеки права» Наукового центру цифрової трансформації і права (§ 4).

ТУРЛОВА Юлія Анатоліївна, доктор юридичних наук, старший дослідник зі спеціальності 081 Право, провідний науковий співробітник відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології Інституту держави і права імені В. М. Коцького НАН України (§ 5).

ХАРИТОНОВА Олена Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (§ 7).

ЗМІСТ

ВСТУП	6
§ 1. Концептуальні засади створення кримінального законодавства України	9
§ 2. Проблеми траєкторії кримінально-правової норми у правотворчості сучасного періоду	15
§ 3. Модернізація кримінального законодавства України у світлі сучасних реалій.....	23
§ 4. Роль відкритих даних та можливості штучного інтелекту у розвитку кримінального законодавства України.....	39
§ 5. Адаптивність кримінально-правової політики України та вирішення проблем воєнного періоду	49
§ 6. Основні сфери кримінально-правової політики на сучасному етапі розвитку кримінального законодавства України	57
§ 7. Гендерні студії у кримінально-правовій правотворчості (на прикладі підстави кримінальної відповідальності за сексуальне насильство)	75

ВСТУП

Одним із сучасних завдань правотворення є формування кримінального законодавства, здатного бути мірилом справедливості в контексті актуальних викликів перед кримінальною юстицією в умовах воєнного стану та в період перехідного правосуддя. Попри те, що в Україні з 2019 року триває законопроектна робота щодо створення Робочою групою з питань розвитку кримінального права проекту Кримінального кодексу України, все ж не можна ігнорувати певною мірою альтернативний погляд на проблему вдосконалення кримінального законодавства України, який у стислому вигляді представлений в цій науковій записці.

Підготовка наукової записки стала можливою завдяки участі авторського колективу у виконанні науково-дослідної теми «Концептуальні засади правотворчої діяльності в Україні: ресурсозабезпечення, новації та ризики» (номер держ. реєстр.0125U002053) та підготовки колективної монографії «Концептуальні засади розвитку законодавства у сфері кримінальної юстиції».

У науковій записці висвітлено авторське бачення проблематики теоретико-прикладних аспектів концептуальних засад розвитку кримінального законодавства України, які стосуються, зокрема, створення кримінального законодавства України, траєкторії кримінально-правової норми у правотворчості сучасного періоду, модернізації кримінального законодавства України у світлі сучасних реалій, ролі відкритих даних та можливості штучного інтелекту у розвитку кримінального законодавства України, адаптивності кримінально-правової політики України до вирішення проблем воєнного періоду, основних сфер кримінально-правової політики на сучасному етапі розвитку кримінального законодавства України, а також гендерних студій у кримінально-правовій правотворчості (на прикладі підстави кримінальної відповідальності за сексуальне насильство). Конкретні питання кримінального права, що стосуються окремих кримінально-правових інститутів, а також

окремих видів складів кримінальних правопорушень у межах наукової записки не висвітлювалися.

Колектив авторів може не поділяти думку конкретного автора наукової записки, яка представлена у певних параграфах, і висловлює власні позиції щодо окремих аспектів розвитку кримінального законодавства України.

**§ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ
ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

Створення кримінального законодавства України обумовлено рядом проблем, пов'язаних з його фрагментарністю та суперечностями, неузгодженістю законодавчих новел із суспільними потребами, поглибленням розриву між законодавчими актами та економічними, організаційними, технічними можливостями їх реалізації, що призводить до виникнення конкуренції норм, колізій чи прогалин у кримінальному законодавстві. Низький рівень юридичної техніки кримінального законодавства негативно позначається на правозастосуванні, що спричиняє неважливе ставлення до законодавства з боку суб'єктів правовідносин, унаслідок чого знижується рівень законності й правопорядку в країні. З огляду на це постає необхідність прийняття нових чи внесення змін до вже наявних законів про кримінальну відповідальність. Кількісні показники прийняття законів про внесення змін до Кримінального кодексу України (далі — КК України) й тих, що набрали чинності протягом останніх років, засвідчують різну динаміку їх збільшення. Загальна кількість запроваджених законодавчих змін нині становить кілька сотень¹. Така тенденція обумовлена, зокрема, недосконалим рівнем законотворчого процесу.

Основними напрямками процедура створення кримінального законодавства України є:

- 1) створення міжнародних договорів;
- 2) створення КК України й законів, які вносять зміни до нього.

Сама по собі імплементація норм міжнародно-правових договорів є нормотворчою, організаційною, виконавчою та контрольною діяльністю. При цьому акт імплементації міжнародних договорів у кримінальне законодавство України — це остаточний трансформаційний акт, що додає договору сили закону й переадресовує зобов'язання щодо його виконання суб'єктам внутрішньодержавного кримінального права. Міжнародні договори набирають чинності для України після надання нею згоди на їх

¹ Бабаніна В. В. Кримінальне законодавство України: механізм створення та реалізації: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. С. 20.

§ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

обов'язковість в порядку та в строки, передбачені договором, або в інший узгоджений сторонами спосіб. Суб'єкти міжнародного права під час імплементації правових норм, що стосуються кримінального законодавства, використовують правові й інституційні засоби на міжнародному та національному рівнях.

Загальна правотворчість під час ратифікації міжнародних договорів в Україні повинна здійснюватися з дотриманням таких принципів:

- 1) адекватність правового впливу та його відповідність державній політиці, правовій сім'ї, соціальним реаліям в Україні;
- 2) відсутність або допустимість побічних ефектів;
- 3) повнота, конкретність і ненадлишковість регулювання;
- 4) своєчасність набрання правовим актом чинності;
- 5) реалізація правового регулювання².

З-поміж принципів системності права під час ратифікації міжнародних договорів до національного кримінального законодавства слід виокремити такі:

- 1) дотримання прийнятого структурування права та взаємовідношення правових актів за їхньою юридичною силою;
- 2) відповідність за завданнями й несуперечливість змісту ратифікованого міжнародного договору чинним нормативно-правовим актам;
- 3) наявність пов'язаних із ратифікованим міжнародним договором змін до чинного законодавства³.

Також під час ратифікації міжнародних договорів до національного кримінального законодавства використовують принципи точності й відповідності юридичної форми чинному кримінальному законодавству України, зокрема:

² Бабаніна В. В. Кримінальне законодавство України: механізм створення та реалізації. Там само. С. 204.

³ Бабаніна В. В. Кримінальне законодавство України: механізм створення та реалізації. Там само. С. 205.